

facilitating negotiations to reach consensus and dispute resolution, negotiations with the mediator, negotiations with the participation of a neutral mediator (mediator), a voluntary and confidential process in which a neutral third party (mediator) helps the conflicting parties to reach a mutually acceptable agreement, a method of resolving the conflict between the parties based on negotiations with the neutral person (mediator) from the method making binding upon the parties to a dispute. The expediency of using mediation as a mechanism for solving conflicts in educational institutions and the need for familiarization with mediation technology in the training of future teachers and heads of educational institutions is indicated.

Key words: mediation, conflict, institutions of education, interdisciplinary approach, mechanism, professional training.

Стаття надійшла до редколегії 10.06.2019 р.

УДК 371.386- 37.032

САМОДОСТАТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Тетяна Кучай,

*доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки і психології,
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II,
м. Берегово, Закарпаття, Україна, tetayanna@ukr.net*

DOI: <https://doi.org/10.29038/2415-8143-2019-02-20-27>

*Освіта дорослих постає викликом новочасному суспільству, формуючи посилені вимоги до підготовки фахівців в умовах конкурентного ринку праці. **Мета дослідження.** Представлена стаття передбачає започаткування дискусії щодо значимості самодостатності особистості у становлення дорослого як фахівця у контексті концепції освіти дорослих. **Методи дослідження.** Досягнення мети дослідження уможливило використання загальнотеоретичного методу наукового дослідження, зокрема аналізу термінологічного апарату психолого-педагогічних та соціально-філософських джерел наукового дискурсу. **Результат.** У контексті концепції освіти дорослих поняття «самодостатність» розглядають як складну організацію особистості дорослого, яка представляє собою поєднання внутрішніх якостей людини, що дозволяють їй успішно реалізовувати себе у творчій, соціальній та професійній діяльності.*

Ключові слова: освіта дорослих, самодостатність особистості, дорослий, індивідуально-психологічні властивості особистості

Вступ (постановка проблеми). Освіта дорослих у сучасному світі постає першочерговою необхідністю розвитку конкурентного середовища на ринку праці. Про це йдеться зокрема у Всесвітній декларації про освіту для всіх «Назустріч базовим освітнім потребам», затвердженій на Всесвітній конференції з освіти для всіх, яка проходила у Таїланді (Джомтєн) у 1990 р. У Декларації (ст. 1, параграф 1) наведено перелік життєво важливих навичок, що необхідні для життя у сучасному суспільстві. Зокрема, зазначається, що кожний індивідуум повинен отримувати користь від освіти, яка має задовольняти їхні базові потреби [21]. До таких відносимо прагнення до самодостатності.

Самодостатня особистість здатна до активного перетворення як себе, так і простору довкола; до постійного самовдосконалення та саморозвитку; до руху уперед відповідно до вимог сучасного суспільства. Тільки самодостатня особистість здатна вчитися протягом життя, набувати навичок та компетенцій, необхідних для її успішної професійної діяльності.

Аналіз наукових публікацій з проблеми дослідження. Поняття самодостатності особистості нещодавно увійшло у обіг вітчизняної педагогічної науки, тому ще не було достатньо дослідженим. Нині функціонує визначення самодостатності як вищого рівня розвитку людини, пов'язаної із формуванням та стабілізацією у неї певних якостей. У такому контексті самодостатність використана у працях вітчизняних науковців М. Битянова,

О.Ганжи, Л. Канішевської, Г. Малигіної, І. Стрілецької, В. Радул, Т. Титаренко, О. Штепи та ін. Проте, дослідження самодостатності дорослого у контексті концепції освіти дорослих не представлено у вітчизняному педагогічному дискурсі.

Мета статті. Представлена стаття передбачає започаткування дискусії щодо значимості самодостатності особистості у становлення дорослого як фахівця у контексті концепції освіти дорослих.

Матеріал і методи дослідження. Досягнення мети дослідження уможливило використання загальнотеоретичного методу наукового дослідження, зокрема аналізу термінологічного апарату психолого-педагогічних та соціально-філософських джерел наукового дискурсу.

Виклад основного матеріалу. Інтерес до освіти дорослих посилюється у другій половині ХХ століття у зв'язку з проголошенням на форумі ЮНЕСКО 1965 року П. Ленграндом концепції «неперервної освіти», яка викликала значний теоретичний та практичний резонанс. У запропонованому ним трактуванні неперервної освіти втілено гуманістичну ідею: у центр поставлено всі освітні начала людини, якій слід створити умови для повного розвитку її здібностей протягом усього життя. Поштовхом для створення теорії неперервної освіти стала глобальна концепція «єдності світу», згідно з якою всі структурні частини людської цивілізації взаємопов'язані та взаємозумовлені. При цьому людина є головною цінністю і вузлом сплетіння всіх процесів, що відбуваються у світі [6]. Провідною умовою освіти дорослих є мотивація до навчання, прагнення до самовдосконалення та саморозвитку. У сукупності ці умови забезпечують становлення самодостатньої особистості дорослого.

Переглянувши кілька тлумачних словників, ми виявили, що термін «самодостатність» як такий відсутній. Синонімічним йому є грецьке слово «автаркія» (грецьке «autarkeia», від «autos» – «сам» і «arkeo» – «перебуваю в достатку») – самодостатність, самозадоволення. Вчення про автаркію (самодостатність) лежало в основі етики грецького філософа Антисфена, який уважав так: якщо людина не буде залежати від зовнішнього світу, буде обмежувати себе, то вона, тим самим, уподібнюється божеству, яке теж є самодостатнім, але завдяки надлишку блага. Досягти стану самодостатності людина може тільки шляхом обмеження своїх потреб, проводячи життя у праці, уникаючи насолоди і розкоші, які псуєть людину [8].

У тлумачному словнику російської мови Д. Ушакова ми знаходимо слово «достатній», яке означає: 1. той, хто задовольняє які-небудь потреби, наявний в потрібній кількості, досить великий. 2. Що включає в себе всі необхідні умови, цілком обумовлює (наукове). 3. Заможний, що має достаток, багатий (розмовне) [14].

Академічний тлумачний словник української мови визначає самодостатність як те, що має цінність сам по собі; який має цілком самостійне значення [12, с. 13].

Особливе розуміння самодостатності увійшло разом з модернізмом, неklasичними типами філософствування, однією з ідей яких є конституювання комплексу ідей про самодостатність людського розуму, елімінація зі структур відповідних філософських міркувань трансцендентно-божественного розуму як основи розуму в його людській артикуляції [9].

Давньогрецький політик Сенека проповідував самодостатність, яка досягається через життя, яке відповідає природі, передбачає презирство до багатства і болю як до «речей байдужих», придушення пристрастей («апатія»), підпорядкування порядку (в тому числі політичному ладу) [10].

Таким чином, самодостатня особистість – це особистість достатня у всьому, що становить її «Я-концепцію», незалежна від навколишнього світу у матеріальному і духовному плані.

Ще одне визначення «самодостатності» дає Національна філософська енциклопедія: «Самодостатність визначається як:

1. Виникнення природним чином і можливість подальшого існування без впливу ззовні.
2. Властивість стабільного і тривалого (на історично значущому відрізку часу) або

нестабільного і короткочасного існування активної системи при незмінному стані зовнішнього простору або іншого, наприклад, в людській свідомості, оточенні» [16].

Відповідно самодостатня система – це система, здатна при незмінних умовах навколишнього середовища як зберігатися, так і руйнуватися під дією внутрішніх причин. Самодостатність системи виникає і супроводжується надмірністю (запасом міцності і функціональними можливостями) її самої та її попередниці (тієї системи, з якої вона виникла): велика надмірність попередньої системи забезпечує деякий запас міцності самодостатньої системи.

Другим етапом вивчення поняття був аналіз робіт зарубіжних психологів. Взнявши за основу термін «adequacy efficiency», запропонований Т. Єфремовою у тлумачному словнику [4], ми виявили, що у зарубіжних тлумачних психологічних словниках цей термін можна перекласти наступним чином: «повнота, достатність ефективності» із синонімічними йому поняттями «продуктивність, сила». Цікаво відзначити, що антонімами до поняття "efficient" є слова "weak" (слабкий), "helpless" (безпорадний), "inefficient" (неефективний). Виходячи з цього самодостатньою можна вважати людину, сильну характером, яка не потребує сторонньої допомоги для виконання роботи, котра виконується нею з високою ефективністю. Саме поняття "efficiency" означає "The quality or degree to which someone or something possesses adequate skill or knowledge for the performance of a duty", що дослівно можна перекласти як «якість або ступінь умінь і знань, якими володіє хтось або щось для певного виконання обов'язків» [20]. Якщо ми візьмемо за основу дане визначення і додамо до нього слово "self", яке означає «сам, своя особистість», то термін "self-efficiency" в якості визначення самодостатності можна інтерпретувати як «особистість, яка ефективно виконує будь-яку діяльність, пов'язану з її соціальними, професійними і внутрішніми потребами».

Поряд з терміном «self-efficiency» вживається синонімічний йому термін «self-efficacy», який також часто можна зустріти в роботах зарубіжних психологів, зокрема, в роботах Дейла Шанко (D. Shunk), який досліджував проблему розвитку самоефективності особистості у підлітковому віці, а також Альберта Бандури (A. Bandura), який побудував своє дослідження самоефективності особистості, спираючись на соціально-когнітивну теорію [19]. Слід, однак, відзначити, що термін «самоефективність» відображає лише частину поняття самодостатності, яке у нашому розумінні потрібно розглядати ширше.

Однак найближчим за значенням до терміну самодостатність, на наш погляд, є слово «self-sufficiency», яке визначається Майклом Аллабі і Пітером Баніярдом (M. Allaby and P. Bunyard) як «the state of not requiring any outside aid, support, or interaction, for survival; a type of personal or collective autonomy», що у перекладі означає «стан, який не потребує будь-якої сторонньої допомоги, підтримки чи взаємодії, вид особистої та колективної автономії» [18].

В даний час і у вітчизняній психології активно вивчаються такі поняття, як «автономія особистості», «зрілість особистості» та ін. Ці поняття, безумовно, дуже близькі за змістом і перетинаються з поняттям самодостатності особистості. Зокрема, розглядаючи поняття автономної особистості, більшість психологів зводять дане визначення до набору компетенцій, які відповідають за реалізацію успішної діяльності суб'єкта, що дуже тісно перекликається з поняттям «ефективність», згаданим вище. Однак ми б хотіли акцентувати увагу на тому, що самодостатність особистості, скоріше, потрібно розглядати як результат діяльності автономної особистості, характеризуючи самодостатню особистість як обов'язково особистість автономну.

Звернувшись до робіт Г. Олпорта, ми знаходимо ще один термін, який, на нашу думку, може бути синонімічним з терміном «самодостатність». Це термін «єдність особистості», який визначається самим автором як система взаємодоповнюючих одна одну форм особистості, які змінюються у залежності від стадії розвитку [11]. Критерієм прояву єдності особистості є сталість поведінки людини у різних ситуаціях, причому саме у тих ситуаціях, де включеність «Я» максимальна. З трьох стадій розвитку особистості, виділених Г.Олпортом, саме на третій стадії у процесі спілкування і діяльності на основі диференціації та підпорядкування окремих властивостей особистості відбувається утворення інтегрованої

єдності з відособленим центром у вигляді структури «Я». Якщо включити поняття «єдності» у наше визначення самодостатності, воно буде відображатися у тверезій оцінці людиною певної ситуації навколишньої дійсності та адекватним реагуванням для отримання очікуваного позитивного результату [17].

Дослідник Д. Фельдштейн [15] розподілив існуючі підходи щодо розуміння феномену «самодостатність» на три групи.

До першої групи Д. Фельдштейн відносить підходи, у яких акцентується увага на процесі «входження» (інтеграції) індивіда в соціальну систему. Це соціально-психологічний підхід. Процес соціалізації при цьому підході є акумулюванням індивідом соціальних ролей, суспільних норм і цінностей шляхом наслідування (Г. Тард); входження та пристосування до соціального середовища (М. Паригін); «вбирання» в себе загальних цінностей у процесі спілкування зі значущим іншим (Т. Парсонс).

До другої групи дослідник відносить підходи, що акцентують увагу на вивченні індивідуально-особистісних властивостей у процесі соціалізації (І. Кон, А. Петровський та інші).

На думку Д. Фельдштейна, до третьої групи належать концепції, автори яких зосереджуються на аналізі взаємозв'язку процесів соціалізації й індивідуалізації в ході становлення соціальної зрілості (В. Мухіна, В. Слободчиков, Д. Фельдштейн). Отже, «...майже одноставно дослідники наголошують на обов'язковій присутності у формуванні соціальної, перетворюючої діяльності особистості як суб'єкта» [15, с. 22].

З точки зору соціальної психології, «самодостатність» поняття паралельне з поняттям «соціальна зрілість», яка розглядається як соціально і психологічно обумовлений етап розвитку особистості і характеризується набуттям людиною властивостей самостійності [13].

Соціально зріла людина здатна не тільки усвідомлювати власні економічні та громадянські права і обов'язки, не тільки ефективно засвоює групові та суспільні норми, але і критично ставитися до наявного особистісного стану справ у рамках соціуму. Таку людину в екзистенціальній філософії називають *Homo sibusufficiens* – особистість, яка відчуває свою персональну сповненість, повноту, завершеність; особистість, яка самостійно влаштовує свій побут, порядок життя, вектор діяльності, не залежить від соціальних рамок, у поведінці якої часто проглядаються екзистенційні суперечності; особистість з унікальним набором характеристик [1].

Розуміння особливостей улаштування самодостатньої особистості приховується у вирішенні фундаментальних проблем екзистенції людини. Осмислюючи своє існування, з часом людина захоплюється питаннями, які в екзистенціальній філософії називаються екзистенціали, своєрідні модуси, які визначають існування конкретного індивіда. Екзистенціали – це способи існування людини, виявлення сутнісних характеристик Я, категорії людського буття, ціннісні вузли, квінтесенції смислів, цілей, прагнення людей, світоглядні конструкції [5].

Існує поділ між екзистенційними феноменами за принципом полярності, а також окремими фундаментальними основами людського буття. До перших, позитивних, відносять віру, надію, любов; до негативних – самотність, страх, смерть. Фундаментальні явища включають духовність, свободу, відповідальність, тілесність, творчу активність.

М. Мурашкін при вивченні феномена самодостатності відзначав існування взаємозв'язку цього явища з віковими особливостями людини, її динамічними психічними процесами, наприклад: темпераментом, емоційністю, творчими осяяннями, плюралістичними умовами стану або досвіду. Автор відзначає, що самодостатність як стан представлений у людині почуттям, позбавленим змісту; як переживання вона виражена безпредметним почуттям щастя; як досвід самодостатність уявляється знаннями людини, які пов'язані з почуттям контакту з особистісним відчуттям переживання самодостатності [7, с. 19].

Екзистенція самодостатньої особистості проглядається у можливостях людини зробити власний, унікальний, автентичний вибір, не продиктований соціальним оточенням. Це свобода визначення своєї лінії розвитку, діяльності в цьому напрямку. Творчість, активність,

наполегливість, включеність індивіда у процес життя допоможуть йому розкрити свою особистість у всій повноті своїх можливостей і, не зупиняючись на досягнутому, ставлячи нові завдання для реалізації, людина буде розкривати сили, буде самою собою для себе, досягне щастя реалізуючи дар розуму, любові, продуктивної праці.

Неординарний представник атеїстичного екзистенціалізму Жан-Поль Сартр завдяки своїм літературним творам створює портрет *Homo sibi sufficiens* [5]. Самодостатність у нього – переживання певної глибини свого існування.

Іншим напрямком у рамках соціологічної школи є феноменологія, яка вийшла з філології та лінгвістики і дійшла до філософії та соціології ставши однією з провідних соціальних концепцій. В рамках феноменології самодостатність особистості виступає повноцінним соціальним феноменом, який є характерним для багатьох суспільств, що діагностують ті чи інші аспекти, важливі для функціонування в соціумі особистості. Феноменом самодостатності постає через те, що в суспільстві зростає попит на так звану соціальну компетентність. Суспільство виростає до такого рівня усвідомлення соціальних явищ та професій, що компетенція окремої особистості чи учасника соціальної групи є важливою для соціальних інституцій та інших учасників соціуму. Такий інтерес є характерним як для пізньої стадії індустріального та постіндустріального суспільств. Через те, що в суспільні практики та соціальні процеси стають такими складними, що у багатьох громадян та самих громад виникає бажання перевірити рівень самодостатності певних особистостей від яких залежать соціально важливі аспекти техногенного характеру.

У рамках цієї теорії ми виділяємо те, що самодостатність особистості повинна розглядатися як сукупність ідецій, тобто системи ідеальних образів для подальшого засвоєння позитивного та негативного соціального досвіду особистістю, який дозволяє орієнтуватися особистості чи групі особистостей в умовах тенденцій сучасної соціальної динаміки [3, с. 26].

Не менш важливою концепцією, яка поглиблює феноменологічний та герменевтичний підходи в рамках нашого дослідження є концептуалізація авторського підходу М. Хайдегера. Цей вчений є автором вчення про Буття як про основну й невизначену, але всім причетну стихію світобудови. В рамках своєї роботи «Час і буття» [2]. Тобто буття є основою всіх біологічних та соціальних процесів, які реально існують у рамках соціального простору. Тобто М. Хайдегер повертає соціальне знання до первинних філософських питань, без відповіді на які є просто неможливим процес подальшого соціального пізнання. Оскільки соціальне буття окремої особистості чи групи людей може виявитися примарою, а в такому випадку неможливість соціального буття хоча б в окремих зонах соціальної реальності створює так звану зону соціальної турбулентності. Головною ознакою якої є загальна невизначеність соціальних дій та відносність соціальної реальності взагалі та її складових. А виходячи з того, що соціальна реальність є одним із головних компонентів існування людства взагалі, то можуть підірватися основи соціального буття і ритуали та рутини, які є своєрідною системою скріплення соціальної реальності як єдиного цілого об'єкта соціальних відносин. І одним із головних завдань у вихованні самодостатньої особистості, в рамках теорії М. Хайдегера повинно стати виховання усвідомлення особливості свого соціального буття і співвідношення елементів соціальної реальності та буття окремих особистостей та соціальних груп.

Таким чином, дослідник стверджує, що самодостатня особистість має привласнювати соціальний досвід, засвоювати основні соціальні ролі, уміти працювати в колективі, володіти уміннями прогнозувати наслідки своїх дій, виявляти творче ставлення до життя. Усе це співзвучне із головними позиціями освіти дорослих: активна життєва позиція, досягнення єдності виховання та самовиховання, прагнення самої особистості до якомога швидшого досягнення соціальної зрілості. Моделлю самодостатності у контексті концепції освіти дорослих є взаємозв'язок самореалізації та соціальної відповідальності. Самодостатність особистості виявляється у соціальній активності, соціальному самовизначенні, соціальній відповідальності. Таким чином, самодостатність являє собою процес розкриття та розвитку

потенційних можливостей особистості та гарантує сформованість таких якостей індивіда, що мають суттєвий вплив на саморегуляцію його поведінки.

Відповідно феномен «самодостатності» можемо окреслити як інтегровану властивість особистості, що виявляється у сформованості соціальних настановлень, спрямованих на свідому реалізацію суспільних норм і цінностей; проявів соціальних якостей; оволодіння сукупністю основних соціальних ролей, що дозволяють особистості компетентно діяти в усіх сферах суспільного життя. У цьому контексті завдання освіти дорослих полягає у реалізації права самодостатньої особистості на безперервне навчання з урахуванням її соціальних та духовних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки.

Висновок. Вивчення педагогічних досліджень з проблеми самодостатності особистості дозволяє стверджувати, що даний феномен розглядають як: комплекс базових соціальних якостей; стан сформованості особистості крізь призму певного соціального середовища, яка проявляється у соціальній активності, соціальному самовизначенні, соціальній відповідальності; інтегровану властивість особистості, що виявляється у сформованості соціальних настановлень, спрямованих на свідому реалізацію суспільних норм і цінностей; проявів соціальних якостей.

У контексті концепції освіти дорослих поняття «самодостатність» розглядають як складну організацію особистості дорослого, яка представляє собою поєднання внутрішніх якостей людини, що дозволяють їй успішно реалізовувати себе у творчій, соціальній та професійній діяльності, відповідати при цьому вимогам, котрі пред'являються суспільством до всіх представників даного соціуму і відчувати при цьому внутрішнє задоволення від результатів цієї діяльності.

До перспектив подальших досліджень відносимо дослідження основних складових самодостатності дорослого як суб'єкта освітнього процесу.

Джерела та література

1. Бугайцова А.С. Самодостаточная личность в экзистенциальной философии // Вестник Омского государственного педагогического университета. Гуманитарные исследования. 2016. №2 (11). URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/samodostatochnaya-lichnost-v-ekzistentsialnoy-filosofii>
2. Бурнард Ф. Тренинг межличностного взаимодействия. СПб.: Питер, 2002. 304 с.
3. Ганжа О. В. Концептуалізація поняття "соціальна зрілість" у працях класиків соціологічної думки. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2013. Вип. 58. С. 25-31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/staptp_2013_58_5
4. Ефремова Т. Ф. Современный словарь русского языка три в одном: орфографический, словообразовательный, морфемный: около 20 000 слов, около 1200 словообразовательных единиц. М.: АСТ, 2010. 699 с.
5. Захарова Е. В. Философия Ж.-П. Сартра: проект самодостаточного человека. Вестник ЛГУ им. А.С. Пушкина. 2010. №3. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/filosofiya-zh-p-sartra-proekt-samodostatochnogo-cheloveka>
6. Кукуев А. И. Андрагогический подход в образовании взрослых. Ростов н/Д.: Булат, 2008. 176 с.
7. Мурашкин М. Г. Феномен самодостаточности. Днепропетровск: Днепропетр. гос. фин. акад., 2005. 300 с.
8. Нахов И. М. Философия киников. М.: Наука, 1982. 223 с.
9. Никонова И. А. Определение понятия «Самодостаточность личности» // Вестник Башкирск. ун-та. 2010. №3. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/opredelenie-ponyatiya-samodostatochnost-lichnosti>.
10. Новейший словарь иностранных слов и выражений. М.: АСТ, 2001.
11. Психологічний словник: авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П.К. : Науковий світ, 2007. 274 с.
12. Словник української мови: в 11 томах. Том 9, 1978. С. 34.
13. Соціальна психологія: навч.-метод. посіб.: уклад. В. М. Радчук, О. М. Гавалешко; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці: Рута, 2004. 88 с.
14. Толковый словарь русского языка: в 4 т.: под ред. Д. Н. Ушакова. М.: Астрель, АСТ, 2000.
15. Фельдштейн Д. И. Социальное развитие в пространстве-времени детства / Давид Иосифович Фельдштейн . – М. : Флинта, 1997. – 127 с.
16. Філософський енциклопедичний словник. НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голова редкол. В. І. Шинкарук. К. : Абрис, 2002. 742 с.
17. Allport G. Personality. A Psychological Interpretation. N.-Y., 1938. P. 345.
18. Allaby M. and Bunyard P. The Politics of Self-Sufficiency. Oxford: Oxford University, 1980. – 242 p.
19. Bandura A. and Shunk D. Cultivating competency, self-sufficiency, and intrinsic interest through proximal selfmotivation // Journal of Personality and Social Psychology, 1981. V. 41. №20. P. 586-598.

20. The American Heritage Dictionary of the English Language. Houghton Mifflin Company Publisher, 2000.
21. UNESCO. IBE. Nanzhao Zhou. Competencies in Curriculum Development, 2006. – 6 p.
22. World Conference on Education for All: Meeting Basic Learning Needs. Jomtien, Thailand, 5-9 March 1990 - Inter-Agency Commission (UNDO, UNESCO, UNICEF, WORLD BANK) for the World Conference on Education for All. N.Y.: UNICEF. 164 p.

References

1. Buhaitsova A.S. (2016). Samodostatochnaia lichnost v ekzistentsyalnoi filosofii. Vestnik Omskogo gosudarstviennogo pedagogicheskogo universiteta. Humanitarnye issledovaniia, - Bulletin of Omsk State Pedagogical University. Humanities research. №2 (11). Retrieved from <http://cyberleninka.ru/article/n/samodostatochnaya-lichnost-v-ekzistentsialnoi-filosofii> [In Russian]
2. Burnard F. (2002). Trieninh miezhlichnostnoho vzaimodeistviia. St. Petersburg: SPB. (In Russian).
3. Hanzha O. V. (2013). Kontseptualizatsiia poniattia "sotsialna zrilist" u pratsiakh klasykiv sotsiologichnoi dumky. Sotsialni tekhnologii: aktualni problemy teorii ta praktyky. (58), 25-31. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/staptp_2013_58_5 (In Ukrainian)
4. Yefriemova T. F. (2010) Sovriemennyi slovar russkogo yazyka tri v odnom: orfohrafichieskii, slovoobrazovatielnyi, morfiemnyi: okolo 20 000 slov, okolo 1200 slovoobrazovatielnykh yedinit. Moscow: AST. (In Russian).
5. Zakharova Ye. V. (2010) Filosofii Zh.-P. Sartra: proekt samodostatochnoho chielovieka. Vestnik LHU im. A.S. Pushkina - Bulletin of LSU named after A.S. Pushkin, 4. Retrieved from <http://cyberleninka.ru/article/n/filosofiya-zh-p-sartra-proekt-samodostatochnogo-cheloveka> (In Russian)
6. Kukuiev A. I. (2008) Andrahohichieskii podkhod v obrazovanii vzroslykh. Rostov Na Donu: Bulat. (In Russian)
7. Murashkyn M. H. (2005). Fienomien samodostatochnosti. Dnepropetrovsk: Dnepropetrovckaia hossudarstvennaia finansovaia akademiia. (In Russian).
8. Nakhov I. M. (1982). Filosofii kinikov. Moscow: Nauka. (In Russian)
9. Nikonova I. A. (2010). Opriedieleniie poniatiia «Samodostatochnost lichnosti». Vestnik Bashkirskogo universiteta - Bulletin of the Bashkir University, 3. Retrieved from <http://cyberleninka.ru/article/n/opredelenie-ponyatiya-samodostatochnost-lichnosti>. (In Russian)
10. Novieishyi slovar inostrannykh slov i vyrazhenii. (2001). Moscow: AST. (In Russian).
11. Syniavskiy V. V. (2007). Psykholohichni slovnyk. Kyiv: Naukovyi svit. (In Ukrainian)
12. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tomakh. Tom 9. (1978). (In Ukrainian).
13. V. M. Radchuk & O. M. Havaleshko. (2004). Sotsialna psykholohiia: navchalno-metodychnyi posibnyk ; Chernivetskiy natsionalnyi universytet imeni Yurii Fedkovycha. Chernivtsi: Ruta. (In Ukrainian).
14. Ushakov D. N. (2000). Tolkovy slovar russkogo yazyka: v 4 tomakh. Moscow: Astrel, AST. (In Russian).
15. Feldshtein D. I. (1997) Sotsyalnoie razvitiie v prostranstve-vremeni detstva. Moscow: Flinta. (In Russian).
16. Shynkaruk V. I. (2002). Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk. NAN Ukrainy, Instytut filosofii imeni H. S. Skovorody; Kyiv : Abrys. (In Ukrainian).
17. Allport G. (1938). Personality. A Psychological Interpretation. New York (In English).
18. Allaby M. & Bunyard P. (1980) The Politics of Self-Sufficiency. Oxford: Oxford University. (In English).
19. Bandura A. & Shunk D. (1981). Cultivating competency, self-sufficacy, and intrinsic interest through proximal selfmotivation. Journal of Personality and Social Psychology, 20 (41), 586-598. (In English).
20. The American Heritage Dictionary of the English Language. Houghton Mifflin Company Publisher, (2000).
21. UNESCO. IBE. Nanzhao Zhou. (2006) Competencies in Curriculum Development.
22. World Conference on Education for All: Meeting Basic Learning Needs. Jomtien, Thailand, 5-9 March 1990 - Inter-Agency Commission (UNDO, UNESCO, UNICEF, WORLD BANK) for the World Conference on Education for All. N.Y.: UNICEF.

Татьяна Кучай. *Самодостаточность личности в контексте концепции образования взрослых.* Образование взрослых является вызовом современному обществу, формируя повышенные требования к подготовке специалистов в условиях конкурентного рынка труда **Цель исследования.** Представленная статья предусматривает начало дискуссии о значимости самодостаточности личности в становление взрослого как сециалиста в контексте концепции образования взрослых. **Методы исследования.** Достижение цели исследования позволило использовать общетеоретические методы научного исследования, в частности анализ терминологического аппарата психолого-педагогических и социально-философских источников научного дискурса. **Результат.** В контексте концепции образования взрослых понятие «самодостаточность» рассматривают как сложную организацию личности взрослого, которая представляет собой сочетание внутренних качеств человека, позволяющих ей успешно реализовывать себя в творческой, социальной и профессиональной деятельности.

Ключевые слова: образование взрослых, самодостаточность личности, взрослый, индивидуально-психологические свойства личности

Tetiana Kuchai. *Self-sufficiency of the individual in the context of adult education.* Adult education challenge modern society, creating stronger requirements for the training of specialists in a competitive labor market. **The aim of the study.** The presented article envisages starting a discussion on the importance of self-sufficiency of an individual in

becoming an adult as a specialist in the context of the concept of adult education. **Research methods.** Achievement of the research goal made it possible to use the general theoretical method of scientific research, in particular the analysis of the terminological apparatus of psychological and pedagogical and socio-philosophical sources of scientific discourse. **Result.** In the context of the concept of adult education, the concept of "self-sufficiency" is seen as a complex organization of an adult's personality, which is a combination of internal qualities of a person that enables her to successfully realize herself in creative, social and professional activities.

Key words: adult education, self-sufficiency of an individual, adult, individual-psychological properties of personality

Стаття надійшла до редколегії 09.06.2019 р.

УДК 37.02

ТРАКТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Яна Лащівська,

аспірантка II року навчання,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м.Луцьк, Україна,

lashchivskayana@ukr.net@ukr.net

DOI: <https://doi.org/10.29038/2415-8143-2019-02-27-32>

У статті з'ясовано, що культура являє собою нормативні вимоги до будь-якої діяльності людини, а тому існує стільки видів культури, скільки видів самої людської діяльності. Тому виділення педагогічної культури в спеціальний об'єкт розгляду нам здається теоретично коректним. У педагогічній культурі втілені історично перевірені передові традиції педагогічної науки й практики. **Мета статті** - на основі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми та вивчення освітньої практики проаналізувати та схарактеризувати сучасні наукові підходи педагогічної культури. **Методи:** теоретичні – аналіз психолого-педагогічної, науково-методичної літератури для визначення сутності і змісту педагогічної культури. **Результати роботи.** Підґрунтям педагогічної культури служить загальна культура - рівень освіти, характер світогляду, ставлення до праці, загальна вихованість, коло інтересів і запитів, норми повсякденної поведінки.

Ключові слова: педагогічна культура, особистість, педагогічна майстерність, компетентність, організованість в діяльності.

Постановка проблеми. Різноманіття трактувань культури вимагає обрати власну позицію щодо розуміння сутності поняття. Ми вважаємо, що культура являє собою нормативні вимоги до будь-якої діяльності людини, а тому існує стільки видів культури, скільки видів самої людської діяльності.

Тому виділення педагогічної культури в спеціальний об'єкт розгляду нам здається теоретично коректним.

Мета статті - на основі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми та вивчення освітньої практики проаналізувати та схарактеризувати сучасні наукові підходи педагогічної культури.

Методи теоретичні – аналіз психолого-педагогічної, науково-методичної літератури для визначення сутності і змісту педагогічної культури.

Результати роботи. Підґрунтям педагогічної культури служить загальна культура - рівень освіти, характер світогляду, ставлення до праці, загальна вихованість, коло інтересів і запитів, норми повсякденної поведінки.

Сам термін «педагогічна культура» вперше з'явився в публікації Л. Раскіна в 1940 році. У 50-60-их роках активно використовується В. Сухомлинським. Наприкінці 70-х-80-их років його застосовують у науково-педагогічних виданнях, з'являється він і в дисертаційних дослідженнях.